ŠTÚDIE

Rukopisný kancionál Šimona Palárika z Rakovej ako prejav ľudovej zbožnosti na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia

(The Handwritten Hymn Book by Šimon Palárik from Raková as a Manifestation of Folk Religiosity in the Kysuce Region in the First Half of the 19th Century)

IVANA KONTRIKOVÁ ŠUSTEKOVÁ

DOI: https://doi.org/10.31577/SN.2026.1.01 © 2026, Ivana Kontriková Šusteková. This work is open access licensed under the Creative Commons

Ivana Kontriková Šusteková, Oddelenie etnológie, Ústav manažmentu kultúry a turizmu, kulturológie a etnológie FF UKF v Nitre, Hodžova 1, 949 74 Nitra; e-mail: iksustekova@ukf.sk

Religiosity has played an important role in everyday life for centuries. This is evidenced not only by the sacral and profane dimensions of ceremonial behaviour, which persisted in the folk culture of Slovakia until the early 21st century, but also by spiritual songs. As a broad complex of vocal expressions with religious content, these songs accompanied worship services and were also sung during prayers at home, as well as during pilgrimages, processions, and other occasions outside the church environment. Many of them can be understood as manifestations of folk religiosity. Using the example of an unnotated handwritten hymn book compiled by Šimon Palárik from Raková in 1833, this study focuses on the forms of folk religiosity among the rural population of the Kysuce region in the early 19th century, particularly in relation to specific singing contexts. The author also points out that within the folk song tradition, some of the older spiritual songs recorded in the examined hymn book remained in use into the second half of the 20th century, albeit with an altered function.

Keywords: folk religiosity, spiritual songs, pilgrimage prints, handwritten hymn book, Raková, first half of the 19th century

How to cite: Kontriková Šusteková, I. (2026). Rukopisný kancionál Šimona Palárika z Rakovej ako prejav ľudovej zbožnosti na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia. *Slovenský národopis, 74*(1), 8–34. https://doi.org/10.31577/SN.2026.1.02

Vzťah náboženstva, každodenného života a kultúry našiel odraz v množstve sociálnych aktivít, ktoré ovplyvňovali správanie, morálku, sviatkovanie, medziľudské vzťahy, ale aj duchovnú, sociálnu, materiálnu a symbolickú kultúru. Ľudová zbožnosť (religiozita), ako verejne manifestovaná samozrejmosť, bola ukotvená v každodennom živote, pričom zrkadlila vnútorný svet náboženských predstáv veriaceho človeka.[1] Z toho dôvodu sa zvykne označovať aj ako žité náboženstvo, živé prejavy zbožnosti (nábožnosti, respektíve viery), prípadne ako ľudová nábožnosť (bližšie Beňušková, 1995, s. 163). Človek, ako viacdimenzionálna bytosť, majúca svoju telesnú, duševnú i duchovnú stránku, pociťoval existenciu skutočnosti, ktorá presahovala ľudský rozmer bytia a umožňovala mu prežívať okamihy, v ktorých si uvedomoval konkrétne aspekty svojej viery. Na Slovensku to bolo kresťanstvo, ktoré na jednej strane deklarovalo presvedčenie o pravdivosti svojho učenia, a zároveň zrkadlilo postoj jednotlivcov k životu a Bohu ako „nebeskému otcovi". V komplexe ľudovej religiozity sa prelínalo so staršími (predkresťanskými) predstavami, magickými praktikami a vierou v duchov.[2] Cirkevné učenie sa tak transformovalo do predstáv, ktoré širším vrstvám (najmä vidieckeho) obyvateľstva boli bližšie než dogmatická časť kresťanskej vierouky (bližšie Zajicová-Nádaská, 2004, s. 295–296).[3]

Ľudová zbožnosť kombinovala prvky normatívneho a žitého náboženstva, pričom sa prejavovala v individuálnej aj kolektívnej rovine, napríklad v akte putovania na miesta, ktoré sa považovali za posvätnejšie, spásnejšie, unikátnejšie či exkluzívnejšie ako bežné prostredie (bližšie Eliade, 2006, s. 18–19). Zabúdať netreba na procesie, chodenie so sochou Panny Márie, na existenciu formálnych aj neformálnych združení (napríklad ružencových spoločenstiev), modlitby v domácom prostredí či na duchovné piesne, ktoré ako široký komplex vokálnych prejavov náboženského obsahu sprevádzali bohoslužobné úkony. Okrem toho sa spievali pri modlitbách v domácom prostredí, počas pútí a procesií či pri iných príležitostiach mimo chrámového prostredia (Toncrová & Uhlíková, 2019, s. 10). Z toho dôvodu duchovné piesne možno vnímať ako prejavy ľudovej zbožnosti (rovnako ako príležitosti, na ktoré boli určené).

V tejto súvislosti je cieľom štúdie predstaviť rukopisný kancionál Šimona Palárika ako jeden z dokladov ľudovej religiozity vidieckeho obyvateľstva Kysúc v 1. polovici 19. storočia. Na príklade piesní, ktoré sú v ňom obsiahnuté, poukazuje na situácie, pri ktorých dochádzalo k ich prednesu (a to s využitím paralel so stavom v 20. storočí a začiatkom 21. storočia). Jedným zo sekundárnych cieľov je poukázať na intenzívne

1 Pojem zbožnosť je v tomto kontexte vnímaný totožne ako u T. Podolinskej (2007, s. 51), teda ako „*život s Bohom*", a to nielen v zmysle vonkajších náboženských prejavov a foriem uctievania, ale aj v kontexte vnútorného prežívania viery.

2 V ľudovej zbožnosti v minulosti bola iba tenká hranica medzi mágiou a zázrakom, zaklínadlom a modlitbou, čarodejníkom a svätcom (Gurevič, 1996, s. 135). Fenomén náboženstva sa spájal s rizikom povery.

3 Vo všeobecnosti možno konštatovať, že ľudová zbožnosť nemohla existovať bez cirkvi (v skúmanej lokalite rímsko-katolíckej), ale aj cirkev integrovala niektoré jej prejavy (tradičné kultové a poverové formy; marginálne formy viery a religióznych praktík – mágia a liečenie; religiózne masové prejavy – púte; náboženské slávnosti a prejavy súvisiace s obvyklými liturgickými formami) (Beňušková, 1995, s. 164).

medzikultúrne slovensko-(česko)-moravsko-sliezske kontakty, ku ktorým v sledovanom období dochádzalo nielen v dôsledku pracovných migrácií, trhových aktivít, ale aj náboženských pútí. Interetnické vzťahy okrem iného našli odraz v dobovom repertoári lyrických duchovných piesní, ktoré (podobne ako mariánske ľudové legendy) *„možno považovať za vzácne pamiatky ľudového sakrálneho umenia"* (Urbancová, 2007, s. 7). Komparácia skúmaného piesňového materiálu s repertoárom českých, moravských a slovenských duchovných piesní z tlačených spevníkov z 18. – 20. storočia a digitalizovaných letákových tlačí z 18. a 19. storočia, pritom preukázala, že prevažná časť piesňového fondu rukopisného kancionálu Šimona Palárika bola ovplyvnená českou hymnografiou,[4] ktorú podľa Jana Maluru (2006, s. 141) ako významný fenomén českej kultúry tvorili takzvané kostolné a duchovné piesne, obsiahnuté v tlačených aj rukopisných spevníkoch českých evanjelikov i katolíkov.[5]

Pri porovnávaní piesňového materiálu zo skúmaného kancionálu sa pracovalo s druhým vydaním *Cantus Catholici* z roku 1700, *Slavíčkom rajským* Jana Josefa Božana (1719) v redakcii z roku 1999, *Katolíckym spevňíkom I.* a *II.* (1846) Jána Hollého v prepise z roku 2009 (Hollý, 2009a, 2009b), *Malým kancionálom nejobyčejnějších písní a modliteb k veřejným službám Božím pro mládež křesťanskou* (Bukovan & Bystřičan, 1908), *Polsko-ostravským kancionálom* z roku 1900 (Vodička) a kancionálikom *Rafael: sv. anjel sprievodca* (Janovčík, 2. vydanie z roku 1928). Z uvedených diel sa najviac podobných textov (9) zistilo v poslednom menovanom, čo dokumentuje ich popularitu v slovenskom prostredí ešte začiatkom 20. storočia.[6] Dokladom je aj jazyková úprava

4 Týmto zistením revidujem svoj starší predpoklad o dominancii textov prevzatých z Cantus Catholici (1655; 1700) (pozri Kontriková Šusteková, 2022, s. 109–110). Avšak nielen skúmaný spevník Šimona Palárika vykazuje istú genetickú spätosť s českou (moravskou) hymnografiou; platilo to aj o iných rukopisných spevníkoch z územia dnešného Slovenska (napríklad *Rajecký kancionál* z 30. – 50. rokov 18. storočia, *Kancionál Antona Dulaya*, *Kancionál Andreja Ozyma* z roku 1797, *Kancionál Antona Fobba* – bližšie Ruščin, 2022, s. 312–315). Podobne slovenské tlačené kancionály obsahovali české, respektíve moravské duchovné piesne (liturgické i ľudové). Napríklad prvý slovenský tlačený katolícky kancionál *Cantus Catholici* z roku 1655 mal 91 textov spoločných s *Rozenplutovým kancionálom* (1601), 129 piesní s *Hlohovského kancionálom* (1622), 85 textov s *Českým dekakordom* (1642), ale tiež 77 piesní s *Citharou Sanctorum* (1653) a 57 textov s maďarským *Cantus Catholici* (1651) (Ruščin, 2002, s. 11). Texty českých (moravských) náboženských spevov sa stali súčasťou obsahu aj mladších slovenských kancionálov, ako *Fijalka líbeznej vůně* (1780; následne vo viacerých reedíciach s rôznou mierou jazykových a textových zásahov), kancionálik Jura Hollého *Nábožné katolické pesňičkі* (1804; 1822), *Veľká fialka líbeznej vône* (1835) a ďalšie (bližšie Ruščin, 2022, s. 316–319).

5 Zatiaľ čo kostolná pieseň podľa J. Maluru (2006, s. 141) je príznačná spätosťou s náboženskou tradíciou a liturgickou praxou, duchovná pieseň sa spája s privátnou spiritualitou. Na Slovensku sa oba typy piesní označujú ako duchovné piesne, pričom popri liturgickej piesni sa vyčleňuje duchovná ľudová pieseň, kde prívlastok „ľudová" sa nespája s pôvodom piesne, ale s jej funkciou – náboženským spevom v národnom („ľudovom") jazyku, ktorý znie počas liturgie aj mimo nej, a to bez ohľadu na sociálne postavenie spievajúcich (Konečný, 1998, s. 3). V byzantskej liturgickej tradícii sa pojem duchovná pieseň používa na označenie spievaného kánonického liturgického textu, ktorý sa nespája s ľudovou piesňovou tvorbou náboženského charakteru, považovanou za paraliturgické piesne (Žeňuch, 2014, s. 170).

6 Ide o piesne, ktoré v prehľade piesní z rukopisného kancionála Šimona Palárika uvádzam s poradovými číslami 2, 3, 4, 11, 14, 21, 23, 27 (čiastočne v časti *Na introit* a pri *Obetowani*) a 32.

ich variantov, zhudobnenie Mikulášom Schneiderom-Trnavským[7] (dovtedy sa rovnaké texty piesní mohli spievať s rôznymi melódiami v závislosti od lokálnych či regionálnych tradícií) a zaradenie do Jednotného katolíckeho spevníka, po prvýkrát vydaného v roku 1937. Jednotlivé spevníky (spolu s informáciami získanými od informátoriek a odbornej literatúry) mi zároveň umožnili uvažovať o spevných príležitostiach piesní, ktoré ich v rukopisnom kancionáli Šimona Palárika nemali spomenuté v nadpise, texte, respektíve to nebolo zrejmé z ich zaradenia „do skupiny" príbuzných piesní.

Zabúdať netreba ani na vplyv letákových piesní,[8] ktoré sa dostávali na Kysuce v prvých desaťročiach 19. storočia spolu s pútnikmi smerujúcimi na významné mariánske pútnické miesta na území Moravy a Sliezska, ale aj zásluhou slovenských tlačiarní, ktoré tiež prispeli k šíreniu českých duchovných piesní na našom území (bližšie Ruščin, 2022, s. 308–309). Okrem toho sa obsah Palárikovho kancionálu z toho dôvodu komparoval s českými letákovými tlačami, dostupnými širokej verejnosti zásluhou *Digitální knihovny kramářských tisků Špalíček*. Práve v tomto prípade sa ukázala príbuznosť najmä s púťovými piesňami, vydávanými tlačiarňou v Těšíne či Litomyšli, z ktorých viaceré boli neskôr upravované a vydávané v Škarniclovej tlačiarni v Skalici či u Macholdovcov v Banskej Bystrici. V súvislosti s využívaním týchto prameňov si však uvedomujem obmedzenia, ktoré tento prístup prináša vzhľadom na neúplnosť daného fondu. Napriek tomu mi tento prístup umožnil identifikovať vzájomné väzby medzi dochovaným repertoárom českých a slovenských duchovných piesní, či už tradovaných ústne alebo v podobe rukopisných, prípadne tlačených kancionálov. V tomto ohľade bol pre mňa prínosom aj katalóg letákových piesní zo slovenských tlačiarní od Ľubice Droppovej a Evy Krekovičovej *Počúvajte panny, aj vy mládenci...* (2010), kde sa okrem iného spomínajú varianty dvoch piesní (*O Ježiši moja lasko* a *Žalostne budu spivati*) obsiahnutých v skúmanom spevníku.[9]

Z metodologického hľadiska treba brať do úvahy, že v čase, keď Šimon Palárik zostavoval svoj nenotovaný kancionál, doň zaradené piesne už zrejme boli etablovanou súčasťou spevného repertoáru rakovských veriacich.[10] V súčasnosti sa nedá zis-

7 Dovtedy sa rovnaké texty piesní mohli spievať s rôznymi melódiami v závislosti od lokálnych či regionálnych tradícií.

8 Problematiku letákových tlačí v slovenskej etnológii a folkloristike podrobnejšie rozpracovali Ľubica Droppová, Hana Urbancová a Eva Krekovičová. Z ich diel uvediem najmä antológiu textov a melódií mariánskych legiend H. Urbancovej *Mariánske legendy v ľudovom speve* (2007) a už zmienený katalóg letákových piesní Ľ. Droppovej a E. Krekovičovej (2010). Zabúdať netreba ani na publikácie Kateřiny Smyčkovej (2014a, 2014b, 2019), zamerané na problematiku vernakulárneho spevu a rukopisných kancionálov na Morave v 17. – 18. storočí a Petra Ruščina (2002, 2014, 2022), okrem iného venované prenikaniu letákových piesní do rukopisných a tlačených kancionálov na Slovensku.

9 Pieseň *O Ježiši moja lasko* sa spomína v diele Ľ. Droppovej a E. Krekovičovej (2010, s. 129–130) medzi piesňami na Oslavu Ježiša a prosieb k nemu (Vyznanie a hľadanie Ježiša). V katalógu uverejnený text pochádza z Macholdovej tlačiarne, pričom oba varianty (Palárikov aj Macholdov) sú po obsahovej stránke totožné; líšia sa len početnejšími bohemizmami v Palárikovej verzii. Pieseň *Žalostne budu spívati* má v katalógu paralely s piesňou *Rozhneval sa Pán Boh na nás* (VI. typ: Posledný súd, s. 61), zapísanou v roku 1974 v Záblatí (okr. Trenčín). Z pôvodných 10 strof u Šimona Palárika sa v zľudovenej verzii zachovali 3 strofy (v Palárikovom kancionáli označené ako 2., 3. a 7. strofa).

10 Svoje tvrdenie opieram o zistenia K. Smyčkovej (2019) z výskumov moravských rukopisných kancionálov zo 17. – 18. storočia a P. Žeňucha (2014) vo vzťahu k mariánskym paraliturgickým piesňam

tiť, či jednotlivé texty boli odpísané zo starších spevníkov (rukopisných alebo tlačených), prípadne z letákových tlačí, keďže zostavovateľ (a jeho pokračovateľ/pokračovatelia) neuvádzali pramene, z ktorých vychádzali. Kým iluminácie (Obrázok 1), objavujúce sa u štyroch z piesní s mariánskou tematikou, naznačujú znalosť tlačenej produkcie duchovných piesní, ktoré podľa Silvie Laukovej (2011, s. 206) možno vnímať ako žáner „jednou nohou" zakotvený v literatúre a „druhou" v náboženstve, jazykové a pravopisné zvláštnosti (skomoleniny, chýbajúce písmená v slovách, spájanie predložiek či spojok so slovami nasledujúcimi za nimi)[11] naznačujú, že mohli byť zapísané spamäti. Aj vďaka tomu možno rukopisný kancionál Šimona Palárika považovať za médium bližšie orálnej tradícii.

Okrem uvedených prameňov a odborných publikácií, zameraných na problematiku púťových piesní, vzťahov medzi letákovými tlačami a folklórnymi textami, ako aj prenikania českej (moravskej) hymnografie do rukopisných a tlačených kancionálov na Slovensku, sa výskum orientoval na štúdium písomných prameňov (najmä kanonických vizitácií a obecnej kroniky) a diel orientovaných na dejiny a cirkevný život v obci Raková. Na ich základe sa rekonštruovalo pôsobenie Šimona Palárika na poste rakovského učiteľa a organistu i podoby a prejavy ľudovej religiozity v 1. polovici 19. storočia. S cieľom získať zistenia o ich dožívaní v 20. storočí a na začiatku 21. storočia sa uskutočnili neštandardizované rozhovory s dvoma respondentkami, z toho jeden v roku 2000 (žena, 74 rokov),[12] ďalší v roku 2025 (žena, 84 rokov), a to vo vzťahu k príležitostiam spevu duchovných piesní mimo chrámového prostredia.

Šimon Palárik z Rakovej (1788 – 1841) a jeho „Cancional [s] obecnemi pesničkami ktere sa možu každodenne Wikonavať"

Autorom nenotovaného spevníka *Cancional [s] obecnemi pesničkami ktere sa možu každodenne Wikonavať* bol Šimon Palárik, ktorý sa narodil v Rakovej 11. augusta 1788 do rodiny roľníka Jakuba Palárika a Anny, rodenej Gábrišovej.[13] Jeho syn Janko Palárik,

v cyrilských spevníkoch na Slovensku z 18. – 19. storočia. Jednou zo základných čŕt rukopisných kancionálov bola totiž možnosť ľahšie vytvárať jedinečný piesňový repertoár pre potreby a podľa záujmov jednotlivcov (v sledovanom prípade Šimona Palárika, jeho syna Jána, neskôr zrejme aj iných rakovských organistov a kantorov), ale tiež farskej komunity. Rukopisy totiž nevznikali iba pre súkromnú potrebu, ale slúžili ako verejné publikačné médium, ktoré však cielilo na menší okruh recipientov (na lokálnej či regionálnej úrovni) ako tlačené spevníky (Škarpová, 2014. s. 181).

11 Z množstva príkladov uvediem nasledujúce: „*sam primne stoj*", *"sinne zufam*", „*Nazem padam*", „*as tebu prebiwal*", „*Rozhneval se pan boch Nanas*", „*Witaj tehdi Mamilenko zlata perličko*", „*Wim že iti mna Miluješ wim jato dawno*", „*Moc boži diwna, Anewimluwna, čžo jest Učinala*". Zároveň chcem upozorniť, že pri prepise textov piesní (prípadne ich častí) pre potreby článku som použila diplomatický prepis. Oproti pôvodnému záznamu som písala hlásku „j" namiesto „g", hlásku „š" na miesto „ss" atď. Rovnako som pri prepise nerešpektovala niektoré gramatické chyby, najmä spájanie predložiek a spojok s nasledujúcim slovom. Zachovala som však písanie veľkých písmen (i uprostred viet) a používanie hlásky „w" namiesto „v".

12 Výskum z roku 2000 sa primárne netýkal duchovných piesní; počas rozhovoru však odzneli informácie aj na túto tému.

13 V roku 1813 sa oženil s Annou Pastorkovou, s ktorou splodil osem potomkov. Z nich traja (Zuzana,

Obr. 1: Ozdobne iluminovaná pieseň Zdrawas Maria! *Foto: Ivana Kontriková Šusteková*

významný predstaviteľ slovenskej drámy 19. storočia a popredná osobnosť Novej školy slovenskej, ho vo svojej autobiografii charakterizoval ako *„prostého a neučeného sedláka, geniálního však naturalisty v hudbě, zpěvu a veršování“* (Palárik, 1901, s. 38). Napriek tomu v 20. a 30. rokoch 19. storočia pôsobil ako učiteľ, pravdepodobne vo svojom

Mária a Šimon) zomreli v detskom veku; štyria sa dožili dospelosti (Anna, Ján, Jozef a ďalšia Mária, v neskorších záznamoch figurujúca ako Magdaléna).

14 Presný rok jeho vymenovania do tejto funkcie je neznámy, avšak o jeho učiteľskej výpomoci riadnemu učiteľovi – *rechtorovi* Jurajovi Hanuliakovi sa zmieňuje kanonická vizitácia z roku 1828. Možným motívom jeho ustanovenia na rechtorský post mohla byť snaha poskytnúť vlastným potomkom kvalitnejšie vzdelanie, než aké by sa im dostalo v dedinskej škole, vybudovanej v roku 1790 v susedstve fary a pôvodného dreveného rímsko-katolíckeho Kostola narodenia Panny Márie v cca 700

dome v rakovskej osade U Matysa.[14] V tom istom období vykonával funkciu notára[15] a až do svojej smrti v roku 1841 sprevádzal hrou na organe miestneho kantora Juraja Hanuliaka.[16] Okrem toho ako muzikant – samouk ovládal hru na klavíri a husliach; bol nadaný spevák a ľudový „veršovník" (Faltin, 1972, s. 190).

Rukopisný kancionál Šimona Palárika má podobu zošita s rozmermi 240 x 195 mm, ktorý bol pravdepodobne zviazaný v pevnej (kartónovej) väzbe, ktorá sa časom rozpadla. Titulná strana je výrazne poškodená, zachovalo sa len torzo ozdobne nadpísaného názvu s pripísaným (a neskôr prešKrtnutým) venovaním: *Simeonis Palarik Organista per Joannis Palarik w Rakowej Roku 1833^{eho}*. (Obrázok 2) Jeho súčasťou je 38 piesní modlitbového, prosebného i historického charakteru s religióznym obsahom, v ktorých sa prelínala ľudová obrazotvornosť, spevná tradícia a učenie rímskokatolíckej cirkvi. Nie všetky zápisy však možno jednoznačne pripísať pôvodnému zostavovateľovi kancionálu – rakovskému organistovi a učiteľovi Šimonovi Palárikovi. Je pravdepodobné, že časť piesní bola doplnená dodatočne,[17] na čo poukazujú rozdiely v rukopise, pravopise (napríklad podoba mena Mária: u pôvodného autora *Maria*, u iného zapisovateľa *Marija*), pigment atramentu, niektoré jazykové osobitosti (napríklad častejší výskyt bohemizmov v prípade starších textov), výrazové prostriedky aj povaha piesní (Kontriková Šusteková, 2022, s. 108).[18] (Obrázok 3)

S odstupom takmer dvoch storočí sa nedá jednoznačne zistiť, či autormi dodatočných zápisov boli iní rakovskí organisti alebo niektorí potomkovia Šimona Palárika, prípadne ich manželskí partneri. Do úvahy by pripadal Ján Palárik (v rokoch gymnaziálneho štúdia v Žiline), jeho sestra Magdaléna Paláriková,[19] prípadne jej manžel

---

metrov vzdialenom ústredí obce. O učiteľovi, 59-ročnom Jurajovi Hanuliakovi, sa totiž vizitátor vyjadril ako o človeku statnej postavy, ktorý okrem domáceho jazyka sčasti ovládal nemčinu, latinčinu i maďarčinu, ale v inej lokalite by ako učiteľ neobstál, a to nielen preto, že neovládal organovú hru (Kanonická vizitácia, 1828).

15 Aj v tomto prípade zrejme išlo o výpomoc hlavnému obecnému notárovi Jurajovi Hanuliakovi, keďže Šimon Palárik ovládal výlučne slovenčinu. Vzhľadom na to mohol vykonávať agendu, obmedzenú najmä na vyhotovovanie kúpno-predajných zmlúv, testamentov a vybavovanie súkromnej korešpondencie dedinského obyvateľstva. Za to mu prináležala adekvátna ročná mzda, drevo na kúrenie a obilie (Liščák, 2018, s. 139).

16 Do tejto funkcie Šimona Palárika ustanovil farár Ján Stanček, pôsobiaci v rakovskej farnosti v rokoch 1800 – 1809. Hrával na organe s 12 mutáciami (registrami), ktorý bol umiestnený v lodi kostola (nie na chóre), za čo mu patrila odmena, podľa obecných účtov vo výške 25 zlatých za prvý štvrťrok 1841 (staršie záznamy sa nezachovali). Na Veľkú noc mu prináležali naturálne dávky v hodnote 2,3 zlatého a na rakovské hody naturálie v sume 7 zlatých (bližšie Liščák, 2019, s. 48). Príjmy z týchto činností dopĺňali príjmy Šimona Palárika z vlastného hospodárstva a umožnili mu aspoň sčasti hradiť gymnaziálne štúdiá jeho syna Janka Palárika v Žiline v rokoch 1832 – 1836 (bližšie Kontriková Šusteková, 2022, s. 109).

17 V zozname na s. 18 sú hviezdičkou označené piesne, o ktorých sa domnievam, že boli do kancionálu zapísané dodatočne.

18 K dodatočným zápisom však došlo nielen v prípade celých piesní, ale aj ich niektorých strof. Tak to bolo v prípade piesne *Žadni ňevi* (*Jina O Panence Marii*), u ktorej Šimon Palárik zapísal 4 strofy. Posledné 2 strofy boli pravdepodobne doplnené neskôr. (Obrázok 4)

19 Dodatočné záznamy hospodárskej povahy (napríklad *„ponajprwi od Brata Janka som prijala"*) naznačujú, že v časoch všeobecne rozšírenej negramotnosti rakovského obyvateľstva Šimon Palárik vzdelával nielen svojich synov, ale aj dcéry.

Obr. 2: Fragment titulného listu rukopisného kancionálu Šimona Palárika z Rakovej (1833). Foto: Ivana Kontriková Šusteková

Michal Gonek. Pravdepodobnosť druhej alternatívy podčiarkujú pripojené záznamy hospodárskeho charakteru, napríklad „*Poznamenani wena Makdaleni Palarik Ktere od Roku 1847ho od swojeho Brata odebrala a Mišowi Gonek jak što mužowi Swojemu Do Ruk odewzdala.*“, ako aj výdavky Michala Goneka spojené s výstavbou nového domu s krčmou: „*Poznamenani winakladku k stawanu 1851, 1854, 1855*“ a „*Poznamenani pri Budunku winakladku od 1852 do 1856*“.[20] Ešte neskoršieho dáta sú záznamy rodinného charakteru: „*Tatko mizomrel Roku 1897. 18ho Novembra a dvacateho preveho tojes 21 Novembra mal pohreb. Mamka my zomrela v roku 1905 Dna 11ho Januara.*“ Nie

20 Stavba plnila nielen obytnú funkciu, ale išlo o päťpriestorový objekt, ktorého súčasťou boli pitvor, izba, výčap a dve komory (jedna slúžila na spávanie, druhá ako odkladací priestor). Na povale bol umiestnený *štrych* – zásobnica na obilie s objemom cca 5 q (Marec, 2015, s. 368 a s. 477).

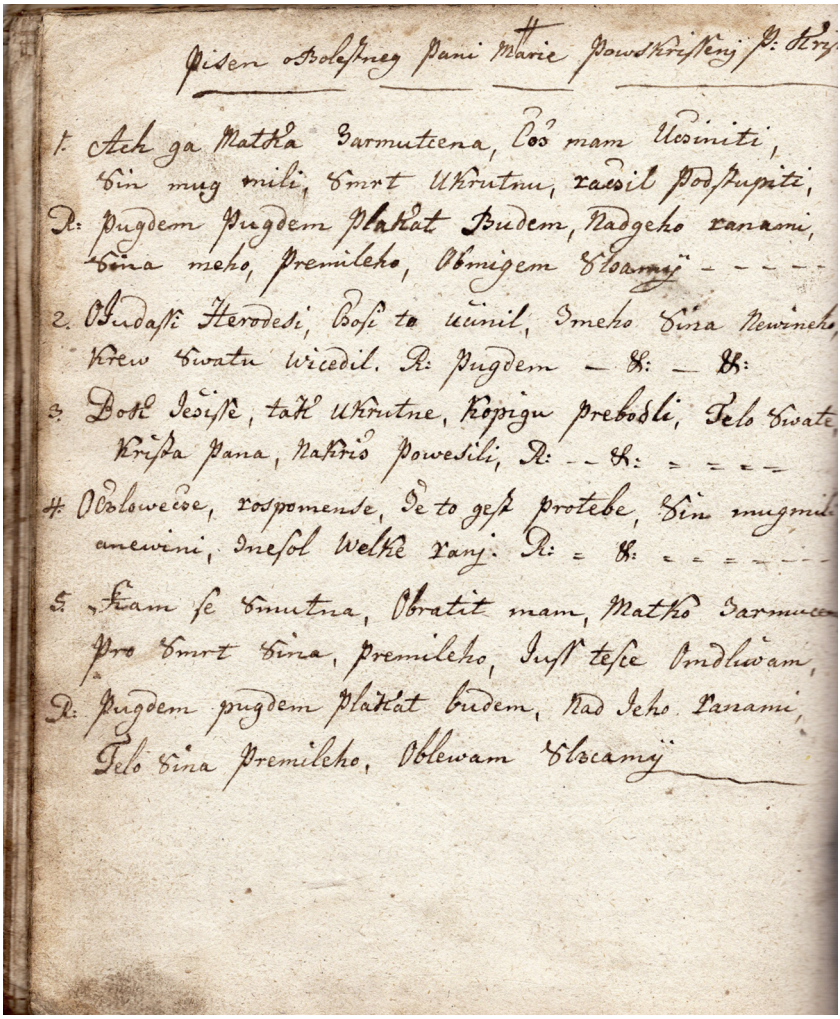

Obr. 3: Pisen o Bolestnej Pani Marie po wskriseni P. Krista – *pravdepodobne doplnená neskôr iným zapisovateľom. Foto: Ivana Kontriková Šusteková*

je ani jasné, ako sa rukopis v medzivojnovom období dostal do vlastníctva Alojza Hunčíka, potomka známeho drotárskeho rodu z Vysokej nad Kysucou, ktorý v rokoch 1927 – 1939 pôsobil ako učiteľ, organista a správca Rímskokatolíckej národnej školy v Rakovej. Je možné, že v tom čase bol kancionál umiestnený na chóre kostola narodenia Panny Márie v Rakovej alebo mu ho daroval niektorý z potomkov Michala Goneka a Magdalény Palárikovej v súvislosti s jeho pôsobením vo funkcii obecného knihovníka (od roku 1931) a kronikára (od roku 1934). Isté je, že si ho ponechal aj po odchode z obce v roku 1939 (pozri tiež Kontriková Šusteková, 2022, s. 109).

Ako naznačuje venovanie kancionálu *per Joannis Palarik*, jeho otec ho začal zostavovať s predstavou, že po skončení gymnaziálneho štúdia v Žiline (1832 – 1836)

syn prevezme funkciu rakovského učiteľa, organistu a kantora.[21] Vychádzajúc z tohto predpokladu, spevník zrejme obsahuje také duchovné piesne, ktoré medzi farníkmi Rakovej boli obľúbené a ich osvojenie malo zvýšiť šance Janka Palárika na získanie rechtorského postu (Kontriková Šusteková, 2022, s. 109).[22] Označenie piesní ako *obecné pesničky* zasa naznačuje, že boli určené nielen na spev počas liturgického roka (pred bohoslužbou a po nej, prípadne počas prijímania), ale boli medzi nimi piesne (spevy ľudovej zbožnosti, piesne k rannej a večernej modlitbe), ktoré sa neviazali k žiadnej konkrétnej časti liturgického slávenia. Spievali sa pri procesiách, púťach, niektorých obradových príležitostiach rodinného či kalendárneho obyčajového cyklu, respektíve v úzkom rodinnom kruhu.

Piesňový fond kancionálu Šimona Palárika nebol dôsledne tematicky radený, čo mohlo byť spôsobené mladšími zápismi na zámerne vynechaných (čistých) stranách. V prípade rukopisných spevníkov išlo o bežnú prax, s ktorou počítali aj samotní autori, preto za každým oddielom piesní ponechávali voľné strany na prípadné dodatky. Samotný kancionál Šimona Palárika obsahuje piesne označené aj neoznačené nadpisom, každodenné aj na cirkevný rok, vrátane pútnických, procesiových a adoračných piesní, piesní k Najsvätejšiemu menu Ježiš a piesní velebiacich Ježiša Krista, piesní k Panne Márii, piesní s funkčnou väzbou na adventné, výnimočne predveľkonočné pôstne obdobie, na slávnosť *Najsvätejšieho Kristovho Tela a Krvi* (Na Božie telo), na sviatok Nanebovzatia Panny Márie, svätej Anny, svätých Zachariáša a Alžbety (rodičov Jána Krstiteľa), svätých Petra a Pavla, svätého Štefana Uhorského, ale tiež k začiatku a koncu dňa.[23] (Obrázok 5) Charakter novších prípiskov má omšová pieseň, ktorá odrážala zažitú prax sprevádzať latinskú liturgiu spevom v ľudovom (vernakulárnom) jazyku, a to pred kázňou, po kázni, pred premenením aj po ňom: *„Na introit“*, *„pri Gloria“*, *„pri Evanjelium“*, *„pri Kredo“*, *„pri Obetovani“*, *„k Posdvihovani“*.[24] Na spev pred kázňou bola určená pieseň Pochváleno ať jest vždycky, ktorá vo variante Palárikovho kancionálu je výsledkom abreviácie piesne s rovnakým incipitom zo spevníka Jura Hollého *Nábožné katolické pesničky* (1804; 2. vydanie z roku 1822) a jej následného zlúčenia s textom piesne *Príď o Bože Duše svatý*. Nasledujúci prehľad zobrazuje obsah kancionálu Šimona Palárika z Rakovej (vrátane piesní, ktoré doň boli zaradené neskôr iným zapisovateľom/zapisovateľmi[25]):

21 To sa nestalo, keďže Ján Palárik sa rozhodol pokračovať v štúdiu na gymnáziu v Kečkeméte (1836 – 1839), v kňazskom seminári v Ostrihome (1839), Bratislave (1839 – 1840) a Trnave (1840 – 1847). Po ukončení štúdií pôsobil ako kaplán v Starom Tekove (1847 – 1850), Štiavnických Baniach (1850 – 1851), Banskej Štiavnici (1851), na nemeckej fare pri kostole sv. Terézie v Pešti (1851 – 1862) a napokon ako farár v Majcichove (1862 –1870) (Kontriková Šusteková, 2022, s. 103).

22 Podľa K. Smyčkovej (2014b, s. 48 – 49) boli rukopisné spevníky tvorené pre relatívne malé komunity a vznikali v tesnej väzbe na lokálny repertoár, keďže ich spisoval miestny kantor na spievanie na konkrétnom kostolnom chóre. Aj keď sa obmedzovali na úzku obec recipientov, ich samotné spísanie (aj početné dodatočné zápisy piesní) dokladajú, že boli dôležitou pomôckou pre spev v danej lokalite a ich repertoár bol skutočne živý.

23 Úplne absentujú vianočné piesne a koledy, ktoré podobne ako veľkonočné piesne mohli byť obsahom samostatných spevníkov.

24 Slúžila na zaangažovanie veriacich do liturgického diania, a to v duchu nového ideálu zbožnosti, ktorý bol od konca 18. storočia založený väčšmi na racionálnom úsudku, než na emocionálnom prežívaní (Ruščin, 2014: 261).

25 Tieto piesne sú v zozname označené hviezdičkou.

Poradie piesne	Incipit	Nadpis
1.	*Pochvaleno at jest vzdicki*	
2.	*Kolikrat ma Duše*	*Pisen o Milovani pana Jezisse*
3.	*Kde si moj Ježiši*	*Jina / O Panu Ježiši Kristu!*
4.	*Radosti oplivam*	*Jina / Pisen k velebnej Svatosti*
5.	*O Ježiši moja Lasko*	*Jina*
6.	*Žalostne budu spivati*	*Jina na tu notu*
7.	*Žadni ňevi*	*Jina / O panence Marii*
8.	*Zdrawas bud Maria**	*Jina Pisen k Pani Marii*
9.	*Zdrawas Maria!*	
10.	*Komuž sa utecti mame*	*Jina*
11.	*Maria Ochrana*	*Jina Pisen k Pane Marii!*
12.	*Pozdravujem tebe*	*Jina Pisen*
13.	*Ach ja Matka Zarmutcena**	*Pisen o Bolestnej Pani Marie po vskrišeni P. Krista*
14.	*Budiš O Marija Pozdravena**	
15.	*Najsvatejša Rodičko**	*Pisen o Nanebevzati Pani Marije*
16.	*Čo ja mam za trapeni**	
17.	*Na stokrat bud pozdravena**	*Pisen o Svatej Anne*
18.	*Na stotisíckrat pochvalen*	
19.	*Čo je toto dnešni den*	
20.	*Poslan jest od Boha Anjel*	
21.	*Moc boži divna*	*Pisen Adventni*
22.	*Jak prekrasne Slunečko*	
23.	*Hle prijde pan Spasitel*	
24.	*Mi Krestiane Katolici**	
25.	*Ej Pana jest Pozdravena**	
26.	*Minula Nočni hodina**	*Jina pisen*
27.	*Pieseň k svätej omši**	
28.	*O Lasko ma*	*Jina Pisen o Velebnej Svatosti Oltarni*
29.	*Na kolena padnete*	
30.	*Kde si, kde si, o hríšniku*	*Pisen o Velebnej Svatosti Oltarnej!*
31.	*Podte ke mne*	
32.	*Ach, vitaj na stokrát**	
33.	*Bože, všecko stvoreni**	
34.	*Och moja zlata Lasko*	
35.	*Sem sem pospichajte*	
36.	*Sem sem stvoreni**	*Na Bože Telo*
37.	*Bratri sestri v Tento Den**	
38.	*O Bože nebeski Otec*	*O svatim Štefanu Krali Uherskemu*

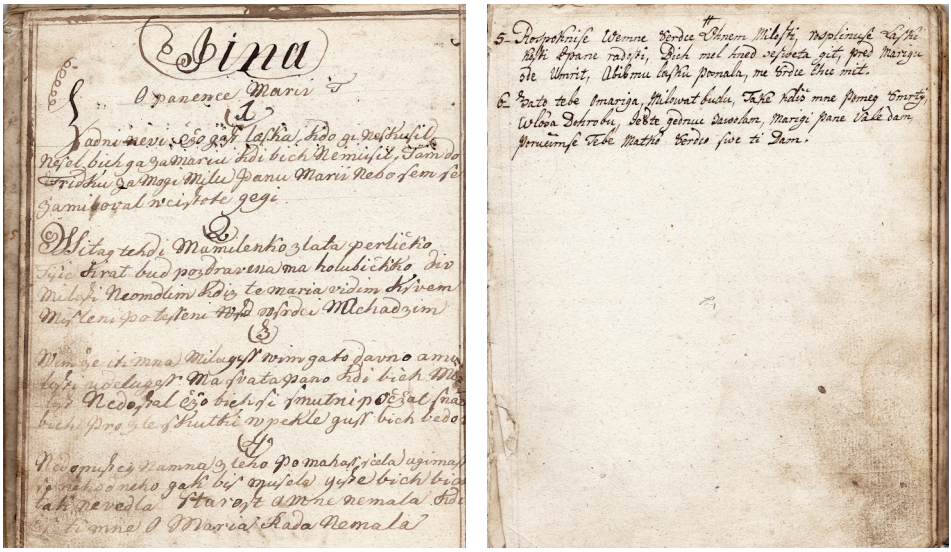

Obr. 4 (4a + 4b): Pieseň Jina O Panence Marii – *pútnická pieseň k Panne Márii Frýdeckej, ktorej posledné dve strofy boli zrejme doplnené až dodatočne. Foto: Ivana Kontriková Šusteková*

Spevné príležitosti v kontexte ľudovej zbožnosti

Duchovné piesne z rukopisného kancionálu Šimona Palárika z Rakovej dokladajú rozvinutú tradíciu katolíckeho cirkevného spevu na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia a plné etablovanie (a zo strany cirkvi tolerovanie) vernakulárneho spevu v latinskej liturgii. Na základe mladších tlačených spevníkov možno predpokladať, že piesne, ako *Pochvaleno at jest vzdicki*, *Na kolena padnete*, *Bože pred tvu Velebnosti*, boli určené na spev v chrámovom prostredí (porovnaj Janovčík, 1928, s. 176, s. 179). Ďalšie z piesní, obsiahnutých v kancionáli, sa mohli spievať v cezročnom období, Advente a pôste, pri adorácii, ale aj na niektoré cirkevné sviatky či sviatky svätých. Zaznievali počas zhromaždení veriacich v drevenom kostole v centre obce, zasvätenom narodeniu Panny Márie. V duchu stále živej barokovej zbožnosti, ktorá kládla dôraz na zmyslové vnímanie, spev a hovorené slovo, kombinovali sa s vizuálnym zážitkom.[26]

K hlbšiemu prežívaniu viery, a to aj v intenciách ľudovej zbožnosti, tiež dochádzalo prostredníctvom procesií, ktoré sa na Kysuciach až do polovice 20. storočia konali na sviatky Blahoslavenej Panny Márie: *„To, take ďefčata, zme choďiľi ze sochu Panenky Márije. Na naroďeňje aj na naňebevstupeňje Panny Marije zme tak choďiľi“* (žena, 74 rokov, zaznamenané 2000), keď sa okrem mariánskej úcty spájali s poďakovaním za úrodu a v prípade obce Raková aj so slávením sviatku patrónky farnosti (kermaš,

26 Interiér kostola okrem oltára so sochou Panny Márie držiacej Ježiška zdobili za oltárom umiestnené obrazy Trpiaceho Krista, Bolestnej Matky i Nanebovzatia Panny Márie a po stenách niekoľko bližšie nešpecifikovaných obrazov svätcov a svätíc, ktoré chrámu darovali miestni obyvatelia. To zúčastneným umožňovalo na vlastné oči zhliadnuť objekty úcty, prípadne sa ich dotknúť (bližšie Velička, 2019, s. 112 – 113).

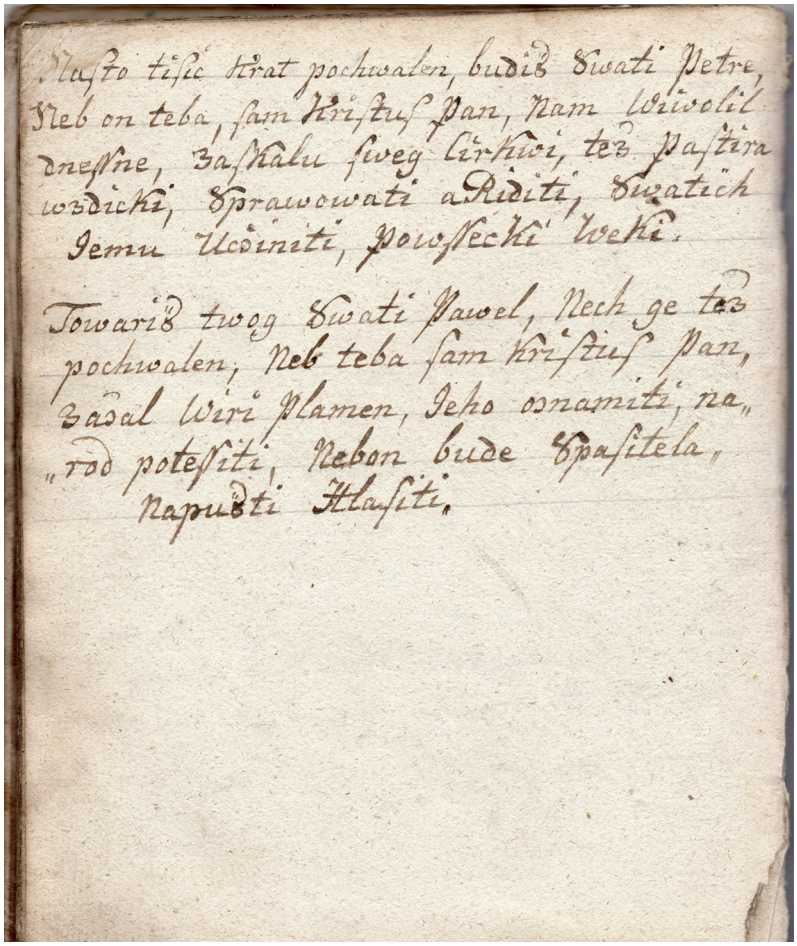

Obr. 5: Pieseň k svätým Petrovi a Pavlovi, zapísaná pôvodným zostavovateľom spevníka (Šimonom Palárikom).

hody).[27] Pravdepodobne mali podobný priebeh, aký začiatkom 20. storočia opísal František Kretz (1904, s. 7 – 8) v susednej obci Zákopčie: „*Odevšad se strání, s palouků a s pasek bělaly se plachetky přicházejících žen, dívek, dětí, méně mužů; ti jsou po většině ve světě. Kramářské boudy kupily se u kostela a proti hospodě. Již z toho, co se prodávalo, bylo poznati, že sem na pouť nechodí žádní zámožní lidé; nejvíce se zde vidí pečiva. (…) Lidu bylo plný kostel a kolem kostela plný trávník; žebráků tu byla také hojnost. Rakovský kaplan kázal a zcela v pořádku káral lidské nectnosti; ostřejším slovem sám děkan pak promluvil a zapřísahal své farníky, aby se vzdali korhelstva, neopíjeli se a neztráceli zdraví a majetek.*“

27 V tento deň sa konala obchôdzka okolo kostola a neďalekého cintorína, čo podľa Petra Slavkovského (2009, s. 181) možno považovať za súčasť kultu mŕtvych predkov. Hody boli medzníkom hospodárskeho výročného cyklu, sviatkom rodu i chotárneho spoločenstva, voči ktorému pôsobili ako zjednocujúci faktor.

Zabúdať netreba na slávnosť *Najsvätejšieho Kristovho Tela a Krvi* (*Božie ťelo*) i na procesie, rovnako sprevádzané spevom, ktoré v takzvaných krížových dňoch (pondelok, utorok a streda po nedeli Rogate, t. j. po piatej nedeli po Veľkej noci) smerovali k prícestným krížom na území obce,[28] ktoré súčasne slúžili ako miesta súkromných modlitieb.[29] Keďže v ľudovej religiozite sa miešavali prvky senzualizmu a praktickosti, nielen mariánsky kult, úcta k Svätému krížu ako symbolu Kristovej obety a víťazstva nad smrťou a hriechom, k Sviatosti oltárnej, Božiemu telu atď., ale aj kult svätých bol úzko zviazaný s každodenným životom dedinského človeka – roľníka. V rukopisnom kancionáli Šimona Palárika sa v tejto súvislosti objavujú piesne venované Jánovi Krstiteľovi, presnejšie jeho rodičom – svätým Zachariášovi a Alžbete (*Čo je toto dnešni den*), svätým Petrovi a Pavlovi (*Na stotisíckrat pochvalen*) (Obrázok 5), svätej Anne (*Pisen o Swatej Anne*) a svätému Štefanovi Uhorskému (*O swatim Šteffanu Krali Uherskem*), ktoré časovo pokrývali obdobie od konca júna do konca augusta, respektíve septembra, keď vrcholili práce na poli spojené so zberom úrody, žatvou a postupne sa začínalo s jesennou sejbou ozimín. V kostoloch aj mimo nich sa (nielen) v tomto období ďakovalo za úrodu a nebeskí ochrancovia sa zároveň prosili o pomoc, ochranu a priazeň aj do budúcnosti.[30]

Na Kysuciach v 1. polovici 19. storočia boli známe aj ďalšie manifestačné prejavy sprevádzané spevom, ktoré mali byť na prospech duchovného života jednotlivca (bližšie Husárik, 2021, s. 10 – 15). Išlo predovšetkým o náboženské púte na miesta, o ktorých sa verilo, že tam došlo k zjaveniu Panny Márie alebo inému zázraku súvisiacemu s ňou.[31] Obyvatelia horných Kysúc smerovali na mariánske pútnické miesta v blízkosti bydliska, najmä do Višňového, Rajeckej Lesnej – Frivaldu, ale tiež na vzdialenejšie Staré Hory pri Banskej Bystrici, do Levoče či Marianky ako najstaršie-

28 Pri týchto príležitostiach sa zrejme spievali piesne *Sem sem Stvoreni*, *Bratri sestri v Tento Den*, *Kde si moj Ježiši*, *O Ježiši moja Lasko* a iné.

29 Koncom 18. a v prvých troch desaťročiach 19. storočia išlo o 4 drevené prícestné kríže, ktoré sa zároveň podieľali na formovaní tradičného vizuálneho charakteru krajiny. Jeden stál v ústredí už v čase I. vojenského mapovania (1764 – 1787), ďalšie boli od 80. – 90. rokov 18. storočia umiestnené poniže kostola, nad farskou budovou a na miestnom cintoríne. Drevo krížov dopĺňali plechové, drevené alebo medené korpusy (bližšie Velička, 2019, s. 126).

30 Náboženský senzualizmus ľudových vrstiev obyvateľstva sa prejavoval aj úctou k obrazom a sochám svätcov. Duchovná skutočnosť sa v ľudovej zbožnosti spájala s realitou každodenného osobného i kolektívneho života (Géciová-Komorovská, 2009, s. 14). Aj keď sa v spevníku rakovského organistu nenachádzala žiadna pieseň k svätému Jánovi Nepomuckému, jeho kult na Kysuciach sa šíril od obdobia rekatolizácie, čoho dôkazom sú zachované sochy z polovice 18. – 19. storočia v Čadci, Kysuckom Novom Meste, Krásne nad Kysucou, Turzovke, Vysokej nad Kysucou, Nesluši, Novej a Starej Bystrici. V Rakovej bola vztýčená prvá z dvoch pieskovcových sôch svätého Jána Nepomuckého v roku 1832, a to v miestnej časti U Gala. Druhú sochu svätého Jána Nepomuckého nechal v roku 1866 postaviť Juraj Maslík na hornom konci dediny (Velička, 2019, s. 125). Ako patróna vôd ho v čase topiaceho sa snehu, letných prietrží mračien a hroziacich záplav obyvateľstvo prosilo o pomoc a ochranu, aby sa predišlo škodám a úmrtiam ako počas povodne v roku 1813. Vročenie na kamennom stĺpe plastiky zasa naznačuje možnú súvislosť s cholerovou epidémiou, ktorá si v roku 1831 v obci vyžiadala takmer 100 ľudských životov (porovnaj Liščák, 2019, s. 49). Paralely k tomu nachádzame v Záblatí (okr. Trenčín), kde sa k svätému Jánovi Nepomuckému utiekali s prosbou o podporu počas moru a údajne na pamiatku jeho skončenia mu postavili sochu v záhrade kaštieľa (Géciová-Komorovská, 2009, s. 95).

31 Okrem iného išlo o vyjadrenie pokornej oddanosti Panne Márii ako symbolu viery, pomocníčke a ochrankyni, ktorá sa za veriacich prihovára u svojho syna Ježiša Krista.

ho pútnického miesta na Slovensku. Veľkej úcte sa tešili púte na územie dnešného Poľska, hlavne do Čenstochovej k obrazu Matky Božej Čenstochovskej, menej na Kalwariu Zebrzydowsku k zázračnému obrazu Panny Márie Kalvárskej, do rakúskeho Mariazellu, ale predovšetkým do susedného Sliezska a na Moravu. Z tamojších centier mariánskej úcty boli navštevované: Frýdek, Hostýn, Svatý Kopeček pri Olomouci, ale aj Porciunkulu v Jablunkove.[32] Reagoval na to aj organista Šimon Palárik, ktorý do svojho repertoáru zaradil púťové piesne, napríklad *Žadni ňevi* (*O Panence Marii*), *Zdravas bud Maria* (*Jina Pisen k Pani Marii*), *Kde si moj Ježiši* (*O Panu Ježiši Kristu!*), *Čžo ja mam za trapeni*, ale tiež *Maria Ochrana* (*Jina Pisen K Pane Marii*).[33] Niektoré z nich si mohol doniesť v podobe letákových tlačí, napríklad z púte k Panne Márii Frýdeckej, ako dokladá text prvej zo spomenutých piesní:

1.
Žadni nevi čžo jest laska, kdo ji neskusil
nešel bich ja za Mariu kdi bich nemusil,
Tam do Fridku za Moji Milu Panu Marii
Nebo sem se zamiloval w cistote jeji.

2.
Witaj tehdi Ma milenko zlata perličko
tisic Krat bud pozdravena ma holubičko
div Milosti Neomdlim Kdiz te Maria vidim
K svem Misleni poteseni w srdci nachadzim.

3.
Wim že i ti mna Miluješ wim ja to dawno
a milosti udeluješ Ma svata pano
kdi bich Milost Nedostal čžo bich si smutni počžal
snad bich pro zle skutki w pekle juš bich bedoval.

4.
Nedopustej Na mna zleho
Pomahaš scela ujimaš se nehodneho
jak bis musela jiste bich bit tak nevedela
Starost o mne nemala kdibis ti mne O Maria Rada Nemala.

32 O obľube jednotlivých pútnických miest svedčia sväté obrázky, agnušteky a iné drobné devocionálie v zbierkach Kysuckého múzea v Čadci (bližšie Kontrik, 2025, s. 217–219).

33 Podľa informátoriek sa variant piesne *Maria Ochrana* v polovici 20. storočia spieval pri procesiách (ale tiež na pohreboch). Aj české tlačené spevníky zo 17. – 18. storočia (napríklad *Slavíček rajský* či *Cytara Nového zákona aneb písně celoroční* (1727)) radili jej varianty (*Mária ochrana onať jest má sama a Mária ochrana, jest po Bohu sama*) medzi piesne k Panne Márii, spievané na procesiách či púťach. Podobne ju medzi pútnické piesne a piesne k Panne Márii (*VIII. Pautnické*; *k Panně Marii*) zaradil Josef Vlastimil Kamarýt (1831, s. 103–104). Spomenúť možno aj letákové verzie piesne z produkcie škarniclovskej tlačiarne v Skalici, ktoré ju uvádzajú ako duchovnú pieseň o blahoslavenej Panne Márii Šaštínskej (*Sassinskej*) (Dwě duchovni Pisně o blahoslawené Panně Maryi Sassinské, Knihovna Národního muzea, Praha, sign. KP M 66/1).

5. Rospokni se We mne Serdce Ohnem Milosti,
rosplinu se Laski kosti k pane radosti,
Bich mel hned se sweta jit, pred Mariju zde Umrit,
Abi mu lasku poznala, me Srdce Chce mit.

6. Zato tebe O Marija, Milowat budu,
Take kdiš mne Po mej Smrti wloža Do hrobu,
Ješte jednu zawolam, Marji Pane Vale dam,
poručim se Tebe Matko Serdco Swe ti Dam.

K migrovaniu textov českých a moravských duchovných piesní na Kysuce dochádzalo aj zásluhou povozníkov, sezónnych poľnohospodárskych robotníkov a drotárov, ktorí si z ciest za prácou do Čiech, Moravy a Sliezska okrem iného prinášali modlitebné knižky a spevníky. Tak tomu bolo ešte v prvých desaťročiach 20. storočia, keď ich niektorí českí (moravskí) kňazi okrem tlačí českej proveniencie obdarúvali modlitebnými knižkami a kancionálikmi vydávanými na Slovensku: „*V únoru minulého roku přišel ke mně drotar. Statná postava, v drotarské haleně, pravý typ drotara. Ptám se ho, chce-li noviny? ‚Načo by boly ubohému drotarovi noviny! Ale knížky chcem,‘ byla jeho odpověď. Ptám se ho, jaké si přeje. ‚No, knížky.‘ Přinesl jsem různé: slovenské, zábavné i slov. kalendáře. Ale nic se mu nelíbilo. ‚Na čo potrebuje drotar kalendáre?‘ Byl jsem v rozpacích, co vlastně by si přál. Tu mi napadlo, nechce-li snad modlitební knížky. ‚Ano, velebný pánko, knížky!‘ Neměl jsem právě žádných slovenských doma, proto jsem mu řekl, by as za týden přišel, zatím že dojdou. Objednal jsem několik knížek v Trnavě*“ (Simonides, 1912, s. 336).

Ľudová zbožnosť na Kysuciach sa nespájala len s cirkevnými sviatkami, nedeľnými bohoslužbami, procesiami či návštevou mariánskych pútnických miest, ale prejavovala sa v každodennom živote. Všetky momenty od narodenia po smrť, jednotlivé pracovné úkony, akty domáceho aj verejného života sa dávali pod Božiu ochranu, ochranu Panny Márie i rôznych svätých. Ženy sa k Panne Márii obracali s prosbou o pomoc pri pôrode, v chorobe, pri výchove detí; roľníci si od nej vyprosovali dobrú úrodu či ochranu pred nepriaznivým počasím (najmä v období zberu úrody) (Zajicová-Nádaská, 2003, s. 295). V kultovom kúte izby alebo v podstreší domu nesmel chýbať kríž, plastika alebo obraz Sedembolestnej Panny Márie a Božského Srdca Ježišovho, čo ešte začiatkom 20. storočia pri svojej ceste z Čadce na Zákopčie reflektoval František Kretz (1907, s. 5): „*Domy jsou vesměs nízké, dřevěné, s malými okny, pod doškem a bez komínů; kouř valí se z domku pod krovem. Poněvadž by se v jizbě všecko začudilo dýmem, mají obyvatelé těchto osad kříže, obrazy a sošky svatých pověšeny pod stříškou zvenčí domu.*“ Mikrosvet dedinského spoločenstva bol sociálnym priestorom, ktorého usporiadanie orientovalo jednotlivcov i generácie roľníckej rodiny na materiálne i nemateriálne hodnoty, pokladané za vzácne a cenené (Slavkovský, 2009, s. 14).

Ako bolo spomenuté, repertoár duchovných piesní obsiahnutých v rukopisnom kancionáli Šimona Palárika sa neviazal len na adventné a pôstne obdobie, niektoré mariánske a iné sviatky, náboženské púte a procesie, ale sprevádzal veriaceho počas jeho každodenného konania. Ako príklad môže poslúžiť ranná pieseň *Jak prekrasne*

Slunečko vichazi a večerná pieseň *Minula Nočni hodina*:[34]

1. Jak prekrasne Slunečko Wichazi,
A Tmawa Noc preč od nas odchazi,
Že jsme Zdrawi, Z lože Wstali,
wzdawajmeš s toho Panu Chwali.

2. Anjelowe i Archanjelowe,
W Nebi spiwaji i Serafinowe,
Swati Swati Pan Buch Swati,
i Mi Wšikni Chwalmeš Boha Taki.

3. Nebeske Zemske Stworeni,
Slunce Mesic, z Jasnimi Hwezdami,
Všecko sweho Stworitele,
Chwali, každy den wesele.

4. Aj Pamatuj Rano Každi Den,
Že si K obrazu Božimu Stworen,
Maš Stworitele Chwaliti,
že tie Račžil, W Noci Ustrihati.

5. Rkuc bud z toho Chwalen Pane Bože,
Že jsme wšickni wstali Zdrawi z lože,
A prosime Mili naš Pane,
At se nam nic zleho Nestane.

6. Tak nam Wšem račž pritomni biti,
A nam Naše Praci Požehnati,
A nam Naše Praci Požehnati,
Manželum s čželadi I z Ditkami
račž nas Prosime Bože Ziwiti.

7. Našich Luk Zahrad i Roli,
Požehnaj i Oseni na poli,
też Wšech Dobitku našich,
Bože Požehaj I ten Statek Naši.

8. Wšem bud Pritomni Umirajicim,
i Ženam Ku porodu Pracujicim,
s Telem z Duši račž ich zachranit,
až jim Nemuže Nic Zleho Uškodit.

1. Minula Noccžni hodina,
Pokleknuc Na Kolena,
We jmeno Otca i Sina,
też i Ducha Swateho,
Wše jednoho Hospodina.

2. Dekujeme o Bože naš,
ze swe laski Otcowskej,
tejto Noci bil strasce,
a že nad nami swu moc,
Neprewed Diabel Satanaš.

3. Tebe mi Otče prosime,
Rid nas twim Swatim Duchem,
at pred tebu Nehrešime,
Daj at tento Celi den,
K twe cti a Chwale strawime.

4. Zažen od Nas Ducha zleho,
Wzdal od Nas i čžloweka,
lstiweho a nepraweho,
pošli k ostrihani nas,
Anjela tweho Swateho.

5. A ponewačž w Potu twari,
swoj Chleb jisti musime,
Bože dobri Hospodari,
Požehnaj Pracii Našim,
at se nam Wšem dari.

6. Na twu Lasku mi Spolehame,
Tobe sa Poručame, ze wšim čžož od teba mame,
Daj at we zdrawi čžasu, Wečerniho Dočžekame.
Amen.

34 Varianty oboch piesní sa nachádzajú v zbierke duchovnej poézie Josefa Vlastimila Kamarýta *České národní duchovní Písně* (Kamarýt, 1831, s. 4–7).

9. Ježiši Kriste pri našej Smrti,
račž z Andeli Duše w Nebe wziti,
do Luna Abrahamowa,
Kdež se tobe Spiewa Pisen Nowa. Amen.

Niektoré piesne (najmä mariánske) sa spievali ešte v polovici 20. storočia, keď sa rozvoľnili ich pôvodné funkčné i chronologické väzby a presunuli sa na jarné obdobie. Spievali sa počas obchôdzok s ľetkom (zelenými halúzkami zdobenými farebnými stuhami), ktorých funkciou bolo privolanie jari a zabezpečenie hospodárskej prosperity, ale aj po slávnostnom obede na Veľkonočnú nedeľu (Kontrik, 2024, s. 196 a s. 206). Navyše, mariánske piesne si ženy v mimochrámovom prostredí spievali aj pri práci, a to nielen v adventom a predveľkonočnom období, keď nahrádzali svetské piesne (porovnaj Toncrová & Uhlíková, 2019, s. 14): *„Keď som šila ľebo take čo robela, take po dome, ftedi som si tež take zaspievala. To boľi take jako kostolove: o Panenke Mariji, o svatych, aj o svatem križu, ale keľo razy ľen ti marijanske"* (žena, 84 rokov, zaznamenané 2025).[35] Podobne ako modlitby poskytovali príležitosť na odpútanie sa od profánnych starostí, rytmizovali čas a umožňovali ľuďom precítiť život v latentnej Božej prítomnosti, s vedomím Božej moci a ľudskej závislosti na nej. Aj z týchto dôvodov sa fragmenty niektorých pôvodne letákových piesní ešte koncom 20. a začiatkom 21. storočia spievali počas stráženia pri mŕtvom.[36]

Záver

V kontexte ľudovej zbožnosti duchovné piesne, obsiahnuté v rukopisnom kancionáli Šimona Palárika, plnili estetickú i transcendentálnu funkciu. Ich texty sa obracali k Bohu, Panne Márii, Ježišovi Kristovi, svätým, ale aj k človeku. Vyjadrovali úctu k Sviatosti oltárnej; prosili o ochranu počas pozemského života, za ľahkú smrť i spásu duše. Vďaka tomu ich možno vnímať aj ako špecifickú formu modlitby, lebo spev mal priblížiť veriacich k Bohu, okrem iného v duchu výroku svätého Augustína: *„Kto spieva, dvakrát sa modlí"* (Katechizmus katolíckej cirkvi, 2020). Samotný spevník tiež odráža dobovú „popularitu" piesní, ktoré doň boli začlenené pôvodným zapisovateľom aj jeho nasledovníkom (nasledovníkmi). Predpokladám, že išlo o v tom čase

35 V tejto súvislosti informátorka spomínala piesne Stála matka bolestivá, Slávna si Kráľovná, Ach ja Matka zarmútená, Príde Kristus, Spasiteľ náš, Tebe žijem, Ježiš môj, ktoré sú súčasťou *Jednotného katolíckeho spevníka*. Okrem toho spomenula piesne *Vysoko tam hore na Golgote*, *Stála Panenka Mária* a *Ach, kríž svatý*. Paralely s piesňovým fondom kancionálu Šimona Palárika nachádzame v prípade jednej piesne, a to *Zdrawas Maria!* Z celkového počtu 4 strof respondentka poznala jedinú (prvú): *„Zdravas Marija milosťiplna, na stoťisíckrat buď pozdravena. Ja ťa pozdravujem, srdcom zvelebujem, ó, Márija."* Nielen informátorka, ale aj jej matka zvykla spievať nábožné pesňičky pri drobných prácach v domácnosti v pôstnom a adventnom období, pri rodinných stretnutiach na Veľkú noc a na sviatok Najsvätejšieho Kristovho Tela a Krvi.

36 Ženy, ktoré sa chodievali modliť a bdieť k mŕtvym, si piesne (aj modlitby) určené na túto príležitosť zapisovali do zošitov. Po ich smrti sa zápisky odovzdávali iným ženám z príbuzenstva, zo susedstva alebo sa spálili: *„Suseda choďela po spievaňi. Maľi taku pisanku malu a tam si pisala ti pesňičky. To sa*

„živé“ piesne, ktoré recipienti poznali a mali v obľube, čoho dôkazom je zaradenie niektorých ich variantov do piesňového fondu *Jednotného katolíckeho spevníka*.[37] Vďaka tomu znalosť niektorých piesní v lokálnom spoločenstve Rakovej (a na Kysuciach vo všeobecnosti) pretrvala až do súčasnosti, hoci sa spievajú takmer výlučne v chrámovom prostredí na rozdiel od minulosti, keď počet ich spevných príležitostí bol vyšší aj vzhľadom na ich spev v intimite domáceho prostredia (v adventnom a pôstnom období, *na Bože ťelo*), počas pútí a procesií vo verejnom priestore, prípadne v rámci niektorých obradov kalendárneho alebo životného cyklu (v rámci obchôdzok na Kvetnú nedeľu, na Veľkú noc, na Vianoce – koledy, ako aj pri obradnom bdení a strážení pri mŕtvom i cestou na cintorín – *na cinter*).[38] Uvedomujem si, že problematika ľudovej religiozity na Kysuciach je natoľko bohatá a rozmanitá, že ju nemožno redukovať len na štúdium jediného prameňa – rukopisného kancionálu Šimona Palárika z Rakovej, preto prítomný článok treba vnímať ako jedno z potenciálnych východísk ďalšieho bádania.

Vybrané piesne z rukopisného kancionála Šimona Palárika z Rakovej

A. Variant púťovej tlače: *Horlivá piseň k Pánu Ježiši. Kde jsi můj Ježiši lásko moge*, (1. pol. 19. stor.)
Účel: Velebenie Ježiša Krista a prosby o ochranu v ťažkých dobách a v hodine smrti.

Gina
1ao O Panu Gežissi Kristu!

Kdesi moj Ježišy Lasko moje,
srdce me te hleda w každej Dobe.
O Ježiši Moj, o Ježšy moj
w uskostech a w bidach sam pri mne stoj sam pri mne stoj.

take spievaľi – o Paňe Mariji, ružičkach voňavych aj jako Pan Ježiš Kristus do ňeba fstupoval. Aľe tež take, čo aj v kosťeľe: Mária ochrana, Kďes moje spaseňje, O zarmutku, srdca smutku. A take. A ešče spievaľi Odpočinuťe večne dušičkam vinšujem. A keď suseda zemreľi, tak ich ďeťi spáliľi tu pisanku. Oňi to aj nukaľi, aľe ňikto hu ňechcel od ňich“ (žena, 74 rokov, zaznamenané 2000). Spomínaná žena tiež *z knižky* predspievavala na procesiách a púťach.

37 Z 38 piesní z kancionálu Šimona Palárika sa šesť v upravenej podobe nachádza v *Jednotnom katolíckom spevníku* ako piesne č. 13, 28, 239, 262, 283 a 344; ďalšie tri piesne (*Budiš O Marija Pozdrawen*a, *Kde si moj Ježiši*, *Ach ja Matka Zarmutcena*) vykazujú podobnosť s piesňami č. 5, 118 a 127 v úvodných slovách, prípadne v refréne, ale svojím obsahom sa líšia.

38 Kým v Rakovej sa mi nepodarilo zistiť žiadny zo zachovaných zošitov ľudových duchovných piesní, súčasťou zbierkového fondu Kysuckého múzea v Čadci je torzo *pisank*y Anny Škorvánkovej z Čadce-Čadečky (E 9291) z polovice 20. storočia, ktorý v aktuálnej podobe obsahuje cca 12 textov piesní (viaceré s desiatkami číslovaných strof). Svojím obsahom sa však líšia od piesní z kancionálu Šimona Palárika a väčšmi evokujú vlastnú tvorbu zapisovateľky. Za zmienku tiež stoja aktivity niektorých žien z Čadce-Horelice, z ktorých časť bola členkami Zboru pre občianske záležitosti. Pri civilnom obrade pohrebu, v súčasnosti aj pri modlení pri mŕtvom spievali (spievajú) piesne, ktoré okrem iného mali charakter improvizovanej odobierky zomrelého od rodiny, príbuzných, susedov a známych (najčastejšie na melódiu piesne *Dielo dňa už dokonané*).

2duo
W hrichoch som postaven, sinne zufam,
w tebe moj Ježiši silne dufam.
O Ježiši Naš o Ježiši naš
w uskosti a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

3tiu
Swedomi nas hriže wicz než hadyi
a Duša se stále s Telom wady
O Ježišy Naš o Ježišy Naš.
W uskostech A bidach sam stoj pri nas sam stog pri nas.

4tvor
Buch na nas Dopustil Skrze hrichi
powstali proti nas bure walki
O Ježišy naš o Ježiši Naš
w uskosty a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

5eve
Najblikši pratele kteri boli
jujšzú mne smutneho opustili
O Ježiši naš o GJežiši Našs
w uskotech a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

6es
Tak hle sa tento čas w svete deje,
že jeden druhemu ništ nepraje,
O Ježiši naš o Ježiši naš
w uskostach a bidach sam stoj pri nas.

7em
Ja wtej swej uskosti si nezufam
Nadeju silu mam že to prečžkam,
o Ježiši naš o Ježiši naš
w uskostach a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

8.
Ten kdož ty Ježiši werne žáda
bedu swu a uskost ti predklada
O Ježiši Naš o Ježiši Naš
w uzkostech a bidach sam stog prinas sam stog prinas.

9.
Dajž mi mog Ježiši trpezlivost
bich mal swem suženi pewnu stalost
o Ježiši Naš o Ježiši Naš
w uskostech a bidach sam poteš nas sam poteš nas.

10.
Ježiši skrze swe swate Rani
Nedopusťaj Na nas Smrti Nahlej,
o Ježiši Naš o Ježiši Naš,
w uskostech a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

11.
Kdiž budu w nemoci postaweni
bud pri mne Ježiši každu chvili.
O Ježiši Naš o Ježiši Naš
W uskostach a bidach sam stog prinas sam stog prinas.

12.
Abich ze swich Hrichow Moch wiznati
a za ne pokane Učiniti
O Ježiši Naš o Ježiši Naš
W uzkostach a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

13nasto
At prijmu skrušene Drahe Telo
ktere jest na križi pre nas pnelo
O Ježiši Naš o Ježiši Naš
w uzkostach a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

14.
A kdiž pak ma Duše z tela wijde
Dajž ti moj Ježiši až jde k tobe
o Ježiši Naš o Ježiši Naš
W uzkostach a bidach sam stoj pri nas sam stoj pri nas.

15.
Amen Moj Ježiši dokonavam
se svim Telom Dušu sa podavam
O Ježiši Naš – Amen.

B. Variant púťovej tlače *Píseň nová k Marii Panně Svatokřtinský* (Litomyšl, 2. pol. 18. stor.), respektíve piesne k šaštínskej Panne Márii (Skalica, dedičia J. Škarnicla, 19. stor.).

1. Čžo ja mam za trapeni, kde najdem potešeni,
tu bolestnu a Milostnu Panu Mariju.

2. Ach pujdem ja k mestečku, Hladat budem Matičku
bi ona mne, wždi Tešila Každu Chvilečku.

ε. W teškej nemoci ležim, lekare sobe Newim,
Kteri bi mne Moch Uzdrawit, Žadneho Newim.

3. Slišel som Nedawno ja, že jest mezi Horama,
ti Milostna, a Bolestna, Panna Marija.

4. To jest lekarka Dobra, Marija Čista Pana,
ktera lidu, Na tisice, Juš Uzdrawila,

5. Chowa sobe Felžari, ti Duchowbne Pateri,
Ti Každeho Uzdrawuji, Jak je raneni.

6. K tej lekarce ja pujdu, Cesti se bat nebudu,
bit bi Nebezpečžna bola, Bat se Nebudu.

7. Tam sa Horliwe Wiznam, Že sedom ran w srdci mam,
kterimi Duši až K Smrti Poranenu Mam.

8. Juš nini Na Kolena Pada Telo Duše ma,
Za Uzdraweni Diakujem tobe Marija.

9. Tam, Otce Sina tweho, tež Ducha Swateho
Naweki budem Chwaliti, Marija. Amen.

C. Pieseň, ktorej zľudovená verzia bola zapísaná v roku 1974 u M. Zajacovej v Záblatí (okr. Trenčín) (Droppová, Krekovičová, 2010: 61).

1[us] Jina na tu notu

Žalostne budu spivati horlive K bohu volati,
Žadam zasmilovani neb sa zle deje s nami.

2.
Rozhneval se pan boch Na nas ach prebeda Nam w tento čas
jak sa nepolepšime zahinuti misime.

3.
Prišla na svet welika zlost, picha, Lakomstvi Nepravost,
to sam boch z nebe widi jak je wcul medci ludmi.

4us
Ošidi jeden druheho neucti mladši staršeho
pritel s pritelom sa sudi sin otca k hnevu zbudi.

5.
Pan boch nas wšelijak tresce, žaden sa polepšit nechce
hladem morem z wojnami Bože račž biti s nami.

6.
Sin boži to prec povedel abi o tom každi wedel
bude s nami Na žemi na lud welke suženi.

7.
Znameni guš mnoho mame mi wšak malo na to dbame
jak si pachal skutki zle musiš bit wecne w pekle.

8.
Utecme sa Kristu Panu a volajme takto K nemu
Ježiši milostivi Ježiši dobrotivi.

9.
Tebe pokorne žadame Nehnevaj sa na nas pane
zbaw Nas od wšeho zleho Moru hladu hrozneho.

10.
Pro Krew Ktera z teba tekla zbaw nas horuceho pekla
usliš nas mili pane za čžo Kolvek žadame. Amen.

D. Pieseň, ktorej variant (*Poslán jest od Boha anjel, jemužto jméno Gabriel* 12) sa nachádza v *Cantus Catholici*. Jej staršia verzia pochádza z diela *Czeský Dekakord* (1669: 25), kde bola zaradená medzi piesne na Vtelenie Krista, a to ako súčasť Adventných piesní.

1. Poslan jest od Boha Anjel, Jmeno bilo Gabriel,
tak jest bil nazwan od neho, wiklada sila jeho.

2. Do Krajini Galilejskegj tam Mesto Nazaretske,
w Kteremžto Maria Pana, Jozefovi Zasnubena.

3. Y Wšel j ten silni Anjel, kdež Swatu Panu Widel,
w tom Meste prebiwajici, pozdrawil tutu rečži.

4. Ržka: Zdrawas plna Milosti, sam Boch skazal z wisosti,
kteri te zwolil nad Jne, Požehnani prediwne.

5. Neboj se rekel Anjel K ni, Jmenovani Mariy,
budeš tim Darem Wesela, Milosti boži si nalezla.

6. Počneš Sina a Porodiš, Jmeno bude Pan Ježiš,
on sam Kralowati bude, Kralowstwi Konca Nebude.

7. Hned w Jejim Swatem Žiwote, spojeno jest Oboje,
Bostwi take čžlowečenstwi, bez poskwrni panenstvy.

8. Jako Pana powoli tomu, i swemi Panu Bohu,
a Rkuc: ja diwka jeho, stan sa Swata Wolia tweho.

9. O Kriste pro nas wteleni, w Žiwot Marie Pani,
račž potešit Serdca naše, Duchom Swatim Upewni.

E. Pieseň o svätom Štefanovi Uhorskom.

O swatim Šteffanu Krali Uherskemu.

1. O Bože nebeski Otce, nezamitej Stworeni,
ale bud nam Ustawiczne, Laskawi milosrdni,
Jenž skrz diwi a zazraki, Sina tweho Ježiše,
K twemu Učeni Cwicženi, K sobe Wolaš Srdečzne.

2do
Swati Šsteffan Kral Uherski, Kdiž on sice Umiral,
Uherske Kralowstwi tebe, Matko srdečzne odal,
bis ho račžila riditi, od Pohanow wistrihati,
a protoš teš nas podanich, k sebe Weczne prijati.

3ti
Kdiž on zas Modli pohanske, tež na Wniwečž Obratil,
a Mnohich s temnosti bludu, Wire Rimskej Priwedel,
Ježiš ho za krale mazal, bi od nas neweri Zahnal,
Swetlem twojim boskim oswitil, Wiru Srdcam obratil.

4to
O naš preswati Patrone, pros za nas ti Srdečzne,
u Pana Ježiše Krista, Wikupitele, Sweta.
Abi sme teba Chwalili, a s tebu sa Radowali,
Swatim Steffanom a Kralom,
Wšeci sa Radovaly. Amen.

5to
Vipros od Ježiše Krista, Swateho Požehnani,
Uhorskej Vlasti Bozkeho, twojeho Smilowani,
bi Wnej rostla Wira a čžnost, bez prestani wšeho hojnost,
bi sme sa w nej mohli cwičžit do skonani Weczneho.

6to
Prispej Knižatom Uherskim s twoju Swatu pomoci,
drž straš nad timto Kralowstwim, we dne take y w noci,
Zažen wšecko Nepratelstwi, Smutki bidi a Uskosti,
Bi sme Wždicki Pokoj Mali i Wnebeskem Kralowstwy.

LITERATÚRA

Beňušková, Z. (1995). Vzťah profánneho a sakrálneho v obradoch a sviatkovaní. *Slovenský národopis, 43*(2), 159–166.

Bukovan, K., & Bystřičan, P. J. (1900). *Polsko-ostravský kancionál*. Polská Ostrava: I. spol. knih- a kamenotiskárna.

Czeský Dekakord Neb Kancyonál na deset Djlůw přes celý Rok dle Slawnosti, času a důležitosti rozdělený: 1. Djl obsahuge Pjsně Adwentnj 2. Wánočnj. 3. Postnj, aneb o Vmučenj Páně. 4. Welikonočnj. 5. Swatodussnj. 6. Nedělnj. 7. Swátečnj, to gest Panny Marye, Aposstolůw Patronůw, [et]c. 8. Obecnj a Prosebnj, w Křjžowé Dni, w čas Moru, Desstě [et]c. 9. O Smrti. 10. Pocestných. (1669). Praha: U Vrbana Goliáše.

Droppová, Ľ., & Krekovičová, E. (2010). *Počúvajte panny, aj vy mládenci...: Letákové piesne zo slovenských tlačiarní*. Bratislava: Ústav etnológie SAV.

Eliade, M. (2006). *Posvátné a profánní*. Praha: Oikoymenh.

Faltin, M. (1972). Palárikove životné osudy a náhľady na vzdelávanie a výchovu dospelých. In *Vlastivedný zborník Považia, 11* (s. 189–210). Žilina: Považské múzeum a galéria v Žiline.

Géciová-Komorovská, V. (2009). *Ľudový kult svätých patrónov na západnom Slovensku*. Bratislava: Lúč.

Gurevič, A. (1996). *Nebe peklo svět: Cesty k lidové kultuře středověku*. Jinočany: H&H.

Hollý, J. (2009a). *Katolícki spevňík 1*. Dostupné z: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/985/Holly_Katolicki-spevnik-I/1

Hollý, J. (2009b). *Katolícki spevňík 2*. Dostupné z: https://zlatyfond.sme.sk/dielo/986/Holly_Katolicki-spevnik-II/1

Husárik, D. (2021). Putovanie za Máriou. O púťach Kysučanov do Višňového. *Kysucký múzejník, 2*(2), 10–15. Dostupné z: https://pdf.istranka.sk/muzeum/022021.html

Janovčík, Š. (1928). *Rafael, anjel sprievodca*. 2. vyd. Ružomberok: Lev.

Jednotný katolícky spevník s najpotrebnejšími modlitbami pre kresťanov – katolíkov (1937). 2. vydanie. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.

Kamarýt, J. V. (1831). *České národní duchovní Písně*. Hradec Králové: Jan Host. Pospíšil.

Katechizmus katolíckej cirkvi (2020). Trnava: Spolok svätého Vojtecha. Dostupné z: https://katechizmus.sk/hladat?term=1156-1158

Konečný, A. (1998). Problematika slovenského liturgického spevníka 2. *Adoremus Te: Časopis o duchovnej hudbe, 3*, 3–6.

Kontrik, A. (2024). Veľkonočné obyčaje v Turzovke. *Zborník Kysuckého múzea v Čadci, 25*(1–2), 191–214.

Kontrik, A. (2025). Sakrálie v zbierkach Kysuckého múzea – fond Etnografia 1. *Zborník Kysuckého múzea v Čadci, 26*(1–2), 213–237.

Kontriková Šusteková, I. (2022). Mariánske duchovné piesne v rukopisnom kancionáli Šimona Palárika z Rakovej ako svedectvo žitej mariánskej úcty na horných Kysuciach v 1. polovici 19. storočia. *Culturologica Slovaca, 7*(2), 102–114.

Kontriková Šusteková, I. (2023). „Žadni nevi, čžo gest laska, kdo gi neskusil ...“: Náboženské púte veriacich z Horných Kysúc k Panne Márii Frýdeckej v 1. polovici 19. storočia. *Konštantínove listy, 16*(2), 121–135.

Kretz, F. (1904). Na pouti v Zákopčí: Národopisný výlet na Slovensko. *Český lid, 13*, 5–8.

Lauková, S. (2011). Súvislosti českej a slovenskej kancionálovej tvorby v 17. storočí: (malé zamyslenie sa nad poslaním a zmyslom duchovnej piesne). In I. Pospíšil & A. Zelenková

(Eds.), *Literární historiografie a česko-slovenské vztahy* (s. 205–210). Brno: Tribun EU.
Liščák, M. (2018). *Čadca a okolité obce v správe panstva Strečno od konca 18. storočia do polovice 19. storočia*. Čadca: Kysucké múzeum v Čadci.
Liščák, M. (2019). Dejiny obce Raková 1770 – 1918. In L. Paštrnák et al., Raková: *Dejiny, ľudia, príbehy* (s. 29–49). Raková: Magma.
Malura, J. (2006). Česká hymnografie raného novověku ve středoevropském kontextu. In S. Fedrová (Ed.), *Otázky českého kánonu: Sborník příspěvků z III. kongresu světové literárněvědné bohemistiky, sv. 1.* (s. 141–154). Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR.
Malura, J., & Kosek, P. (Eds.). (1999). *Slaviček rájský – Jan Josef Božan*. Brno, Ostrava: Host, Ostravská univerzita.
Marec, J. (2015). *Drevený život, kamenný chlieb: Ľudové obydlia a ľudová výroba na Kysuciach*. Žilina: Artis Omnia.
Palárik, J. (1901). Autobiografia. *Literárne listy: Príloha k časopisu Kazateľňa, 11*(5), 38–39.
Podolinská, T. (2007). Čokoládová Mária – „rómske kresťanstvo" na Slovensku. *Etnologické rozpravy, 14*(1), 50–75.
Ruščin, P. (2002). Estetické a hudobnoštýlové špecifiká spevníka Cantus Catholici. In L. Kačic (Ed.), *Cantus Catholici a duchovná pieseň 17. storočia v strednej Európe – Cantus Catholici und das Kirchenlied des 17. Jahrhunderts in Mitteleuropea* (s. 11–42). Bratislava: Slavistický kabinet SAV.
Ruščin, P. (2014). Nábožné katolické pesňičky Jura Hollého – prvý notovaný kancionál slovenských katolíkov po Cantus Catholici. *Musicologica Slovaca, 5*(2), 255–310.
Ruščin, P. (2022). Czech Religious Broadside Ballads in Slovak Manuscript Hymnals of the Eighteenth and Early Nineteenth Centuries. In P. Fumerton, P. Kosek, & M. Hanzelková (Eds.), *Czech Broadside Ballads as Text, Art, Song in Popular Culture, c.1600–1900* (s. 305–329). Amsterdam: Amsterdam University Press.
Simonides, B. (1912). Jak poděluji drotary knížkami. *Český lid, 22*, 336–337.
Slavkovský, P. (2009). Svet na odchode: *Tradičná agrárna kultúra Slovákov v strednej a južnej Európe*. Bratislava: Veda.
Smyčková, K. (2014a). Prameny k lidovému zpěvu při mši v 17. a 18. století. *Hudební věda, 51*(1–2), 133–148.
Smyčková, K. (2014b). Barokní rukopisné kancionály z Valašska. *Religious and Sacred Poetry: An International Quarterly of Religion, Culture and Education, 3*(7), 47–61.
Smyčková, K. (2019). Moravské rukopisné kancionály a jejich význam pro poznání lidového duchovního zpěvu v 17.–18. století. *Český lid, 106*(2), 139–156. https://doi.org/10.21104/CL.2019.2.01
Škarpová, M. (2014). Rukopisní kancionál jako svébytné hymnografické médium 17. a 18. století. Několik předběžných poznámek. *Acta Universitatis Carolinae, Philologica, 3*, 177–184.
Toncrová, M., & Uhlíková, L. (2019). Částečná ztráta paměti aneb o lidových duchovních písních českých zemí. In I. Přibylová & L. Uhlíková (Eds.), *Od folkloru k world music: Hudba a spiritualita* (s. 9–34). Náměšť nad Oslavou: Městské kulturní středisko.
Urbancová, H. (2007). *Mariánske legendy v ľudovom speve*. Bratislava: AEP.
Velička, D. (2019). Cirkevné dejiny Rakovej do roku 1918. In L. Paštrnák et al., *Raková: Dejiny, ľudia, príbehy* (s. 109–133). Raková: Magma.
Vodička, F. (zost.) (1908). *Malý kancionál nejobyčejnějších písní a modliteb k veřejným službám Božím pro mládež křesťanskou*. Frýdek: Tiskem a nákladem katolického nakladatelství Františka Orla a Syna.
Zajicová-Nádaská, K. (2004). Ľudová religiozita na príklade neinštitucializovaného mariánskeho pútneho miesta Litmanová. In R. Kožiak & J. Nemeš (Eds.), *Pohanstvo a kresťanstvo: Zborník*

z konferencie usporiadanej 5.-6. II. 2003 v Banskej Bystrici (s. 295–312). Bratislava: Chronos.
Žeňuch, P. (2014). Mariánske paraliturgické piesne v cyrilských spevníkoch na Slovensku v 18. – 20. storočí. In P. Žeňuch & P. Zubko (Eds.), *Bohorodička v kultúrnych dejinách Slovenska* (s. 163–199). Bratislava: Slavistický ústav Jána Stanislava SAV, Bratislavská gréckokatolícka eparchia.

Pramene

Cantus Catholici: Pysne Katolicke Latinske, y Slowenske: Nowe i Starodawne. Z kterymi Krestiane w Panoňygi Na Wyročne Swatky, Slawnosti, pry Službe Boži, a w ginem obzwlasstnem času, z pobožnosti swe Krestianske ožywagi. Nasledugy po tem, Pysne na Katechismus: O Swatostech Noweho zakona. Letaňye rozlične na Wychodi Cyrkewne, a neb Processyge, a Putowaňy. Z mnohu, pilnosti, ku potesseňy Lidu Krestianskeho, znowu zebrane, a wůbec widane. Trnava, 1700. Slovenská národná knižnica, sign. SD 6438 D1Archív Spolku sv. Vojtecha, fasc. 200/2.
Dwě duchovni Pisně o blahoslawené Panně Maryi Sassinské. Knihovna Národního muzea, Praha, sign. KP M 66/1. Dostupné z: https://www.spalicek.net/
Kanonická vizitácia z roku 1828. Archív Biskupského úradu Nitra, oddelenie farností, i. č. 130/II.
Pamätná kniha obce Raková. Rukopis.
Palárik, Š. (1833). *Cancional [s] obecnemi pesničkami které sa možu každodenne Wikonavať*. Rukopis.

O AUTORKE

IVANA KONTRIKOVÁ ŠUSTEKOVÁ (ORCID 0000-0001-9954-4144) – etnologička, pracuje v Oddelení etnológie Ústavu manažmentu kultúry a turizmu, kulturológie a etnológie FF UKF v Nitre. Vo svojej vedecko-výskumnej činnosti sa orientuje na problematiku pracovných migrácií, neroľníckych a doplnkových zamestnaní v horských oblastiach Slovenska i v podmienkach dolnozemských Slovákov. Je autorkou monografií *Tradičné zamestnania Slovákov na Dolnej zemi* (2008), *Podomoví obchodníci z Kysúc* (2008) a *Ako sme si hľadali domov...: Adaptácia migrantov z Kysúc v Radošinskej doline v 2. polovici 20. storočia* (2012).